

Annelerin COVID-19 Korku Durumları ve COVID-19 Aşısına Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi

Evaluation of Mothers' COVID-19 Fear Situations and Attitudes to COVID-19 Vaccine

Aysel Topan¹(iD), Sığnem Anol¹(iD), Aylin Kurt²(iD)

¹ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Zonguldak, Türkiye

² Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bartın, Türkiye

Makale atfı: Topan A, Anol S, Kurt A. Annelerin COVID-19 korku durumları ve COVID-19 aşısına karşı tutumlarının değerlendirilmesi. J Pediatr Inf 2024;18(1):20-26.

Öz

Giriş: Bu çalışmanın amacı, annelerin COVID-19 korku durumları ile COVID-19 aşısına karşı tutumlarını değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntemler: Tanımlayıcı kesitsel tipte olan bu araştırma, 01.01.2022-01.05.2022 tarihleri arasında Zonguldak il merkezindeki aile sağlığı merkezlerinde bulunan 0-14 yaş çocuğu olan 305 anne ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında; kişisel bilgi formu, COVID-19 korkusu ölçeği (CKÖ) ve Ghana aşı tutumları ölçeği (GATÖ) kullanılmıştır.

Bulgular: Bu çalışmada annelerin %3.6'sı COVID-19 aşısı olmamıştır. Annelerin COVID-19'a karşı korkusu orta düzeydeydi ve aşılanmaya yönelik tereddütleri düşük düzeydeydi. Annelerin COVID-19'a ilişkin yaşadıkları korkuyla aşıya yönelik tutumları arasında ilişki yoktu ($p=0.824$). Annelerin, aşının faydalarına ($r=-0.160$, $p<0.001$) ve geçmiş aşı deneyimlerine yönelik olumsuz tutumu ($r=0.796$, $p<0.001$) arttıkça COVID-19 korkusu da artmaktadır. COVID-19'a aşılanma konusunda kararsız olan annelerin (20.32 ± 3.22), aşılanmanın zorunlu olması gerektiğini düşünenlere (16.59 ± 3.27) göre aşıya yönelik tutumları daha olumsuzdu ($p<0.001$). COVID-19 yan etkilerinin aşı kararını etkilediğini düşünenler (19.43 ± 4.07) etkilemediğini düşünenlere (17.42 ± 3.81) göre aşıya yönelik tutumları daha olumsuzdu ($p<0.001$).

Sonuç: Annelerin COVID-19 aşılanma oranları oldukça yüksek, COVID-19'a karşı korku yaşamaları orta ve COVID-19 aşısına yönelik tereddütlerinin düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Annelerin COVID-19'a ilişkin geçmiş deneyimleri aşı olma eğilimini arttırdığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, COVID-19 korkusu, aşı tutumu

Abstract

Objective: The aim of this study was to evaluate mothers' fears of COVID-19 and their attitudes towards the COVID-19 vaccine.

Material and Methods: This descriptive cross-sectional study was conducted with 305 mothers with children aged 0-14 years in the family health centre in Zonguldak city centre between 01.01.2022 and 01.05.2022. Personal Information Form, COVID-19 fear scale (CFS) and Ghana vaccine attitudes scale (GVAS) were used to collect data.

Results: In this study, 3.6% of the mothers did not receive the COVID-19 vaccine. Mothers' fear of COVID-19 was moderate and their hesitancy to get vaccinated was low. There was no relationship between the mothers' fear of COVID-19 and their attitudes towards the vaccine ($p=0.824$). Fear of COVID-19 increases as mothers' negative attitudes towards vaccine benefits ($r=-0.160$, $p<0.001$) and past vaccination experiences ($r=0.796$, $p<0.001$) increase. Mothers (20.32 ± 3.22) who were undecided about being vaccinated against COVID-19 had more negative attitudes towards vaccination than those who thought that vaccination should be mandatory (16.59 ± 3.27) ($p<0.001$). Those who thought that the side effects of COVID-19 affected the vaccine decision (19.43 ± 4.07) had a more negative attitude towards the vaccine than those who thought that they did not (17.42 ± 3.81) ($p<0.001$).

Conclusion: It was found that the COVID-19 vaccination rates of the mothers were quite high, they had a moderate fear of COVID-19 and their hesitations towards the COVID-19 vaccine were low. It is thought that past experiences of mothers regarding COVID-19 increase the tendency to get vaccinated.

Keywords: Parent, COVID-19 fear, vaccination attitudes

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Aylin Kurt

Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,

Bartın, Türkiye

E-mail: aylinkurt67@gmail.com

Geliş Tarihi: 11.07.2023

Kabul Tarihi: 11.09.2023

Çevrim içi Yayın Tarihi: 19.03.2024

©Telif Hakkı 2024 Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları ve Bağışıklama Derneği. Makale metnine www.cocukenfeksiyon.org web sayfasından ulaşılabilir.

Giriş

COVID-19, ilk olarak 2020 tarihinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan bir tür virüs hastalığıdır. Tüm dünyada damlacık veya doğrudan temas yoluyla insandan insana hızla yayılarak pandemiye neden olmuştur. COVID-19, insanlarda bulaş olduğunda ateş, öksürük, boğaz ağrısı, halsizlik, eklem ağrıları gibi temel belirtilerle kendini göstermektedir. Bunun dışında belirti göstermediği kişiler de mevcuttur. Tedavi edilmediği durumlarda akciğerler başta olmak üzere birçok organda tutulum yaparak ölümle sonuçlanabilmektedir (1).

Çocuklarda yetişkinlere göre COVID-19'a bağlı ölüm oranları daha düşüktür ve çocuklar COVID-19 enfeksiyonunu yetişkinlere göre daha hafif belirtiler ile atatabilmektedir (2,3). Çocuklukların sokağa çıkma yasağı ve toplu taşımaya binme yasaklarının kalkmasının ardından okula geri dönüşleriyle beraber çocuklar arasındaki bulaş hızla artmakta, çocuklardaki vaka oranı yetişkinlerinki ile paralel olarak artmaktadır (4). Bu durum, toplum için ve beraber yaşadıkları aile bireyleri için risk oluşturmaktadır (5). Son dönemlerde çocuklarda hastalığın daha ağır seyretmeye başlaması ve ölümlerin görülmesi, ebeveynlerin endişe ve korku düzeylerinin artabileceğini düşündürmektedir (6). Ebeveynlerin COVID-19 korkusunun, COVID-19'a karşı geliştirilen aşıya yönelik tutumlarında değişikliğe sebep olabileceği düşünülmektedir. Ebeveynler, COVID-19 hastalığı ve aşılarla ilgili bilgileri çoğunlukla sosyal medya aracılığı ile öğrenmektedir. Bu nedenle yanlış bilgi paylaşımı ve aşı karşıtı toplulukların ifadelerinin, COVID-19 aşılara ilişkin ebeveyn tutumlarını ve hastalığa karşı korku düzeylerini büyük ölçüde etkileyebileceği düşünülmektedir (7). Ülkemizde, COVID-19 aşısının 12 yaş üstü tüm çocuklara tanınmasıyla birlikte annelerin COVID-19 korku durumlarının, aşıya karşı tutumlarında belirleyici olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu araştırmanın amacı annelerin COVID-19 korku durumları ile COVID-19 aşısına karşı tutumlarını değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntemler

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı-kesitsel tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 01.01.2022-01.05.2022 tarihleri arasında Zonguldak il merkezindeki üç aile sağlığı merkezi oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış olup araştırmaya alınma kriterlerini karşılayan anneler davet edilmiştir. Annelerin araştırma kapsamına alınma kriterleri: 1) 0-14 yaş çocuğa sahip olması, 2) araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmesi, 3) zihinsel bir engeli olmaması, 4) okuma ve yazmayı bilmesi. Belirtilen tarihlerde aile sağlığı merkezlerinde araştırmaya alınma kriterlerini karşılayan 1620 anne bulunmaktaydı ve bu annelerin 1427'si araştırmaya katılmaları için davet edildi. Davet sonucunda 305 anneden olumlu geri

bildirim alındı ve anketler eksiksiz dolduruldu. Bilgisayar ortamında evreni bilinen örneklem hesaplamasına (hata payı %5, güven aralığı %95 olarak) göre 303 anne araştırma için yeterliydi. Araştırmanın örnekleme 305 anne ile oluşturularak gerekli örneklem sayısına ulaşıldı.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde, 0-14 yaş çocuğu olan ve herhangi bir nedenle araştırmanın yürütüldüğü aile sağlığı merkezlerine başvuran annelere anket uygulanmıştır. Anketin uygulanmasından önce annelere bilgilendirilmiş onam formu doldurtulmuş ve araştırmanın amacı, verilerin gizliliği ile ilgili bilgi verilmiştir. Onay veren anneler araştırmaya dahil edilmiştir. Anketin uygulanması ortalama 15 dakika sürmüştür. Verilerin toplanmasında; kişisel bilgi formu, COVID-19 korkusu ölçeği (CKÖ) ve Ghana aşı tutumları ölçeği (GATÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Annelerin COVID-19 ve aşıya karşı tutumlarını belirlemeye yönelik bilgi durumunu saptamak amacıyla literatür doğrultusunda hazırlanmış olan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

COVID-19 Korkusu Ölçeği (CKÖ): CKÖ, Ahorsu ve arkadaşları tarafından 2020 yılında geliştirilmiş olup hepsi tek bir boyutta toplanan yedi maddeden oluşmaktadır (8). Ölçekte her bir madde 5'li Likert tipinde tasarlanmış olup; her bir madde için "1= Kesinlikle Katılmıyorum" ile "5= Kesinlikle Katılıyorum" arasında işaretleme yapılması beklenmektedir. Ölçekten elde edilebilecek toplam puan 7-35 arasında değişmektedir. Ölçekte yükselen puanlar katılımcının COVID-19 ile ilgili korku düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. CKÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması Artan ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (9). Ölçeğin Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı 0.867 olarak bulunmuştur (9). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı 0.790 olarak bulunmuştur.

Ghana Aşı Tutumları Ölçeği (GATÖ): Aşı Tutumları Ölçeği, Wallace ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (10). Ölçek, ebeveynlerin aşıya yönelik tutumunu ölçen 3'lü Likert tipinde 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin, 1) aşının faydaları (1 ve 2. maddeler), 2) geçmiş aşı davranışı (3 ve 4. maddeler), 3) etkinlik ve güvenlik (5 ve 6. maddeler), 4) aşı ile önlenbilir hastalık bilinci (7 ve 8. maddeler) ve 5) güven (9, 10 ve 11. maddeler) olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Aşı tutumları ölçeğindeki her bir madde "katılıyorum= 1", "kararsızım= 2", "katılmıyorum= 3" şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen puan maddelerin toplanması ile hesaplanmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek toplam puan 11-33 arasında değişmektedir. 11 puan, ebeveynlerin aşıya yönelik olumlu bir tutum içinde olduklarını, 33 puan ise olumsuz tutum içinde olduklarını göstermektedir. Ölçekten elde edilen puan arttıkça ebeveynler aşılamaya yönelik olumsuz tutum göstermektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Ceylan ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (11). Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.66 olarak bildiril-

mektedir (11). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı 0.724 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde Statistical Package for Social Sciences programı (SPSS-24) kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Kruskal-Wallis H testi ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Annelerin CKÖ ve GATÖ puanları arasındaki ilişki Spearman korelasyon testi ile incelenmiştir. Sonuçlar 95% güven aralığında değerlendirilmiş ve $p < 0.05$ değeri anlamlı kabul edilmiştir.

Etik

Araştırmaya başlanmadan önce bir üniversitenin insan araştırmaları etik kurulundan etik kurul onayı (Tarih: 30.11.2021, Karar no: 393) alınmıştır. Araştırmaya katılan annelere araştırma hakkında bilgi verilip araştırmaya katılıp katılmama konusundaki kararın tamamen kendilerine ait olduğu, bu çalışmadan toplanılan verilerin sadece araştırma kapsamında kullanılacağı, gizliliğin esas alınacağı belirtilmiştir. Katılım tamamen gönüllük esasına dayalıydı.

Bulgular

Araştırmaya katılan annelerin %48.2'si 31-40 yaş arası ve yaklaşık üçte biri (%35.1) üniversite mezunudur. Annelerin çocuklarının yarısından fazlasının (%52.4) 13 ay-3 yaş, %30.1'i 0-12 ay, %16.3'ü 4-6 yaş, %0.7'si 13-18 yaş ve %0.3'ü 7-12 yaş arasında olduğu saptanmıştır. Çocukların %93.8'inde herhangi bir kronik hastalığın olmadığı, %4.6'sında astım tanısının olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Annelerin yaklaşık yarısının (%49.8) hanesinde en az bir birey COVID-19 tanısı almıştır. COVID-19 aşısını annelerin %54.4'ü üç doz, %37.0'ı iki doz ve %4.9'u tek doz olduğunu belirtmiştir. COVID-19 aşılama gerekçesi olarak annelerin %48.2'si enfeksiyondan korunmak, %35.1'i psikolojik baskı, %29.2'si PCR testi yaptırmamak, %17.7'si korku, %16.4'ü mesleki zorunluluk, %15.7'si bağışıklığı güçlendirmek ve %1.6'sı ise zorunluluk olarak ifade etmiştir. Annelerin COVID-19'a yönelik bilgi edinme kaynakları %37.7 ile sosyal medya/internet, %20.7 ile televizyon, %24.6 ile hekim ve %2.3 ile hemşireydi. Anneler, aşı yaptırmama nedenleri arasında çoğunlukla (%30.2) aşıya güven problemi yaşadıklarını belirtirken aşı olanların %57.7'si ise neden aşı olduklarına dair fikirlerinin olmadığını belirtmiştir. Annelerin %48.2'si COVID-19 aşılama-sının tercihe sunulması gerektiğini ifade ederken %42.6'sı ise zorunlu olması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 3'te annelerin COVID-19 pandemi sürecine yönelik özellikleri ile GATÖ puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. COVID-19 aşısını tek doz olanlar (23.26 ± 4.00) iki doz olanlara (17.04 ± 3.48) göre ($p = 0.047$), COVID-19 aşısı tercihi kararsız olanlar (20.32 ± 3.22) zorunlu olması gerektiğini düşünenlere (16.59 ± 3.27) göre ($p < 0.001$), COVID-19 yan etkilerinin aşı

Tablo 1. Anne ve çocukların sosyodemografik özellikleri

Sosyodemografik özellikler	n	%
Anne yaş		
30 yaş altı	110	36.1
31-40 yaş	147	48.2
41 yaş üstü	48	15.7
Anne eğitim durumu		
Okuryazar	5	1.6
İlköğretim	50	16.4
Lise	89	29.2
Ön lisans	54	17.7
Üniversite	107	35.1
Çocuk yaş		
0-12 ay	92	30.1
13 ay-3 yaş	160	52.4
4-6 yaş	50	16.3
7-12 yaş	1	0.3
13-18 yaş	2	0.7
Çocukta kronik hastalık varlığı		
Var	19	6.2
Yok	286	93.8
Çocuğun kronik hastalık tanısı		
Astım	14	4.6
Bronşit	1	0.3
Epilepsi	1	0.3
Tip I DM	2	0.7
Mevsimsel alerji	1	0.3

kararını etkilediğini düşünenler (19.43 ± 4.07) etkilemediğini düşünenlere (17.42 ± 3.81) göre ($p < 0.001$), aşı yaptırmama nedeni zorunluluk olduğunu düşünenler (22.33 ± 3.39) korunma amaçlı olduğunu düşünenlere (18.69 ± 2.78) göre ($p = 0.016$) ve yine aşı yaptırmama nedeni zorunluluk olarak düşünenler (22.33 ± 3.39) bir fikri olmayanlara (17.06 ± 4.07) göre ($p = 0.004$) daha yüksek GATÖ puanına sahipti (Tablo 3).

Annelerin her iki ölçekten aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($r = -0.004$, $p = 0.824$). GATÖ aşının faydalarının ($r = -0.160$, $p < 0.001$) alt boyutu puanı azaldıkça ve geçmiş aşı davranışının ($r = 0.796$, $p < 0.001$) alt boyutu puanı arttıkça CKÖ puanları artmaktaydı (Tablo 3).

Tartışma

Bu araştırma, annelerin COVID-19 korku durumları ile COVID-19 aşısına karşı tutumlarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Annelerin orta düzeyde COVID-19'a karşı korku yaşadığı ve aşılana yönelik tereddütleri düşük düzeydeydi. Araştırmada annelerin COVID-19'a ilişkin yaşadıkları korkuyla aşıya yönelik tutumları arasında ilişki yoktu.

Tablo 2. Annelerin COVID-19 pandemi sürecine yönelik özellikleri ile GATÖ ve CKÖ puan ortalamalarının karşılaştırılması

Annelerin COVID-19 pandemi sürecine yönelik özellikleri	n	%	Ghana aşı tutumları ölçeği	Anlamlılık/Fark
			Ortalama \pm SS	
Hanede geçmiş COVID-19 tanısı				
Yok	153	50.2	18.15 \pm 4.17	Z= -0.596; Man-U= 11171.500; p= 0.551
Var	152	49.8	17.87 \pm 3.81	
COVID-19 bilgi kaynağı				
Hekim (1)	75	24.6	18.13 \pm 3.56	KW= 1.879; p= 0.866
Hemşire (2)	7	2.3	17.71 \pm 3.19	
Resmi kurumlar (3)	46	15.1	18.06 \pm 4.01	
Televizyon (4)	63	20.7	18.42 \pm 4.60	
Sosyal medya/İnternet (5)	112	36.7	17.66 \pm 3.99	
Arkadaş/Komşu/Akraba (6)	2	0.7	20.00 \pm 1.41	
COVID-19 aşılama durumu				
Hayır (1)	11	3.6	22.90 \pm 2.70	KW= 43.685; p< 0.001 2-4, p= 0.047
Evet, tek doz (2)	15	4.9	23.26 \pm 4.00	
Evet, iki doz (3)	113	37	18.26 \pm 3.90	
Evet, üç doz (4)	166	54.4	17.04 \pm 3.48	
Aşılama tercihi				
Tercih sunulmalı (1)	147	48.2	18.82 \pm 4.28	KW= 30.867; p< 0.001 2-3, p< 0.001
Zorunlu olmalı (2)	130	42.6	16.59 \pm 3.27	
Karasızım (3)	28	9.2	20.32 \pm 3.22	
COVID-19 yan etki yaşama aşı kararını etkileme durumu				
Evet	89	29.2	19.43 \pm 4.07	Z= -4.038 Man-U= 6800.500; p< 0.001
Hayır	216	70.8	17.42 \pm 3.81	
Aşı yaptırmama nedenleri				
Korunma (1)	55	48.2	18.69 \pm 2.78	KW= 46.081; p< 0.001 1-3, p= 0.016; 3-8, p= 0.004
Bağıışıklığı güçlendirmek (2)	21	15.7	19.57 \pm 2.97	
Zorunluluk (3)	18	1.6	22.33 \pm 3.39	
Mesleki zorunluluk (4)	4	16.4	16.50 \pm 4.65	
PCR testi yaptırmamak (5)	1	29.2	25.00 \pm 2.39	
Korku (6)	4	17.7	21.75 \pm 4.27	
Baskı (7)	1	35.1	16.00 \pm 2.91	
Fikrim yok (8)	190	57.7	17.06 \pm 4.07	
Aşı yaptırmama nedenleri				
Yan etkilere yönelik yetersiz bilimsel kanıt	3	5.2	18.33 \pm 0.57	KW= 3.923; p= 0.687
Güvenmiyorum	3	30.2	20.00 \pm 4.35	
Emziriyorum	1	15.1	22.00 \pm 2.18	
COVID-19 geçirdim	1	6.9	22.00 \pm 2.54	
Aşısız da geçirebileceğimi düşünüyorum	1	38	19.00 \pm 1.82	
Fikrim yok	2	9.8	19.00 \pm 2.82	

Tablo 3. Annelerin Ghana aşı tutumları ölçeği ve COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişki

		Ghana aşı tutumları ölçeği					
		Aşının faydaları	Geçmiş aşı davranışı	Etkinlik ve güvenlik	Aşı ile önlenebilir hastalık bilinci	Güven	Toplam
COVID-19 korkusu ölçeği (Toplam)	r	-0.160*	0.796*	0.006	0.014	-0.014	-0.004
	p	0.024	0.003	0.763	0.583	0.592	0.824

*p< 0.05.

Annelerin, aşının faydalarına ve geçmiş aşı deneyimlerine yönelik olumsuz tutumu arttıkça COVID-19 korkusu azalmaktaydı. COVID-19'a karşı aşılamanın zorunlu olması gerektiğini düşünen annelerin, aşılama konusunda kararsız olanlara göre aşıya yönelik tutumları daha olumsuzdu. Ayrıca COVID-19 aşısına bağlı olarak yan etki yaşayan annelerin, yaşamayanlara göre aşılama yönelik tutumları daha olumsuzdu. Yapılan benzer çalışmalarda bireylerin COVID-19'a yönelik korkularının aşılama yönelik tutumları üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir (12,13).

Annelerin COVID-19 korkusu ölçeğine göre COVID-19 korku düzeyinin düşük düzeyde olduğu tespit edildi. Benzer şekilde gerçekleştirilen pandemi sürecinde annelerin Koronavirüs hastalığı korkusunun düşük bulunduğu belirtilmektedir (14). Ancak yapılan araştırmalar, COVID-19'un kadınlarda daha fazla olumsuz psikolojik etkiye sahip olduğu göstermektedir (15,16). Farklı ülkelerden yapılan araştırmalarda, COVID-19 korkusunun orta düzeyde olduğu da belirtilmektedir (17,18). Araştırmanın gerçekleştirildiği süreçte, COVID-19 pandemisinin başlangıcının üzerinden zaman geçmesi nedeniyle annelerin COVID-19 korku düzeyinin düşük olduğu düşünülmektedir. Pandeminin başlangıcındaki belirsizlik ve yüksek ölüm oranları araştırma sürecinde azalmıştır. Ek olarak, aşılamanın da COVID-19 korku düzeyinin düşmesine neden olabildiği düşünülmektedir.

Araştırmada, annelerin COVID-19'a ilişkin yaşadıkları korku ile aşıya yönelik tutumları ilişkili değildi. Annelerin, aşının faydalarına ve geçmiş aşı deneyimlerine yönelik olumsuz tutumu arttıkça COVID-19 korkusu da artmaktadır. Yapılan araştırmalarda COVID-19 korku düzeyi yüksek bireylerin aşı olma konusunda tereddüdünün daha yüksek olduğu belirtilmektedir (19,20). COVID-19 aşılarının COVID-19 hastalığı üzerinde etkili olmaması, aşılama yönelik tutumu olumsuz etkilemektedir (21,22). Amerika'da yapılan bir araştırmada, COVID-19 aşılarının advers reaksiyon oranındaki artışın COVID-19 aşısı yaptırma oranlarını düşürdüğü bildirilmektedir. Aşılarla ilgili geçmiş deneyimler gibi faktörlerin aşılama ile ilişkili olmayabileceği de belirtilmektedir (23). Aynı araştırmada aşıların %95 etkili olduğunun açıklanmasının ardından yapılan tekrar, aşı olma olasılığında küçük ama önemli artışlar izlendiği vurgulanmaktadır (23).

COVID-19 aşısına bağlı olarak yan etki yaşayan annelerin, yaşamayanlara göre aşılama yönelik tutumları daha olum-

suzdu. COVID-19 aşısı sonrasında lokal alerjik etkiler, baş ağrısı, miyalji, ateş, titreme, genel halsizlik gibi yan etkiler görülebilmektedir (24,25). Ebeveynlerin çoğunun aşı yaptırma konusundaki temel itirazı; aşı yan etkilerinin görülme olasılığıdır (26). COVID-19 aşılarının neden olduğu ve olacağı yan etkiler nedeniyle ebeveynler hem kendilerinin hem de çocuklarının aşılmasını istemeyebilmektedir (27,28). COVID-19 aşılarının diğer ilaç ve maddelerle olan bilinmeyen etkileşimleri, ebeveynlerin aşıya yönelik tutumlarını olumsuzlaştırabilmektedir. COVID-19 aşılarının yan etki ve bilinmeyen etkileşimleri, COVID-19 korkusundan daha yüksek oranda ebeveynlerin aşıya yönelik tutumlarını olumsuz etkileyebilmektedir (29). Aşıların yan etkileri ve bilinmeyen etkileşimlerine ilişkin bilgilendirmeler ile ebeveynlerin aşılama yönelik tutumlarının daha olumlu olmasını sağlayacaktır ve böylece çocuklarının aşılama oranları yükselebilecektir (30).

Korunmak nedeniyle COVID-19 aşının yapılması ve COVID-19 aşısının zorunlu olması gerektiğini düşünen annelerin COVID-19'a karşı aşılama nedenine ilişkin fikri olmayanlara göre aşılama yönelik tutumları daha olumluydu. Aşılamanın önemi ve aşıların içeriği hakkında bilgi sahibi olmayan ebeveynlerin tutumları olumsuz olabilmektedir (31). Ülkemizde yapılan bir araştırmada, bu durumun temel nedeninin bilgi eksikliği ya da anne eğitim düzeyinin düşük olması olarak gösterilmektedir. COVID-19'un etkilerine yönelik bilgi eksikliği nedeniyle eğitim düzeyi düşük olan annelerin virüs kapmaktan daha az korkabileceği düşünülmektedir (27).

Sonuç

Araştırma sonuçlarına göre annelerin COVID-19'a ilişkin yaşadıkları korkuyla aşıya yönelik tutumları arasında ilişki yoktu. Ancak annelerin aşının faydalarına ve geçmiş aşı deneyimlerine yönelik olumsuz tutumu arttıkça COVID-19 korkusu da artmaktadır. COVID-19'a karşı aşılama kararsız olan annelerin aşıya yönelik tutumları daha olumsuzdu. COVID-19 aşısına bağlı olarak yan etki yaşayan annelerin yaşamayanlara göre aşılama yönelik tutumları daha olumsuzdu. Annelerin COVID-19 aşılara yönelik daha fazla bilgi sahibi olmaları ve aşıya daha fazla güven duymaları durumunda tutumlarını değiştirme olasılığı bulunmaktadır. Bu çalışma ile elde edilen bulgular doğrultusunda, sağlık çalışanlarının ve özellikle sağlam çocuk izleminde önemli yeri olan çocuk hemşirelerinin, bağışıklama ve aşılama konusunda tereddüt gösteren veya

aşılamaı reddeden annelere odaklanması önerilmektedir. Ayrıca sağlık çalışanlarının anneleri bilgilendirme kapsamında aşı güvenliği kanıtlarına, aşıların beklenen faydalarına ve enfeksiyonun potansiyel zararlarına yönelik bilgi vermesi önerilmektedir. Bu sayede doğru kaynaktan doğru bilgi alan annelerin aşı hakkında sağlıklı tutum ve davranışlar göstereceği öngörülmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu alışma için Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan onay alınmıştır (Karar no: 2014/08-13, Tarih: 29.05.2014).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - Tüm yazarlar; Tasarım - Tüm yazarlar; Denetleme - Tüm yazarlar; Kaynaklar - Tüm yazarlar; Veri toplanması ve/veya işlemesi - Tüm yazarlar; Analiz ve/veya yorum - Tüm yazarlar; Literatür taraması - Tüm yazarlar; Yazıyı yazan - Tüm yazarlar; Eleştirel inceleme - Tüm yazarlar.

ıkar atışması: Yazarlar çıkar atışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Kaynaklar

1. akmak B, Inkaya B. Hemşirelik perspektifinden COVID-19 pandemisinin etkileri ve yönetim önerileri. *Türkiye Sağlık Bilim ve Araştırmalar Derg* 2020;3(2):42-51.
2. Zimmermann P, Curtis N. Coronavirus infections in children including COVID-19: An overview of the epidemiology, clinical features, diagnosis, treatment and prevention options in children. *Pediatr Infect Dis J* 2020;39(5):355-68. <https://doi.org/10.1097/INF.0000000000002660>
3. Dhochak N, Singhal T, Kabra SK, Lodha R. Pathophysiology of COVID-19: Why children fare better than adults? *Indian J Pediatr* 2020;87(7):537-46. <https://doi.org/10.1007/s12098-020-03322-y>
4. Molteni E, Sudre CH, Canas LS, Bhopal SS, Hughes RC, Antonelli M, et al. Illness duration and symptom profile in symptomatic UK school-aged children tested for SARS-CoV-2. *Lancet Child Adolesc Heal* 2021;5(10):708-18. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(21\)00198-X](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(21)00198-X)
5. Goldstein E, Lipsitch M, Cevik M. On the effect of age on the transmission of SARS-CoV-2 in households, schools, and the community. *J Infect Dis* 2021;223(3):362-9. <https://doi.org/10.1093/infdis/jiaa691>
6. Kathane PU, Vagha K. A case report on multisystem inflammatory syndrome after COVID-19 infection in a 12-year-old child. *Cureus* 2022;14(9):8-12. <https://doi.org/10.7759/cureus.29061>
7. Argın V, Akalın D, Güngör S. Ebeveynlerin ocuklarına aşı uygulanmasına karşı düşünce ve tutumları: Kahramanmaraş örneği. *Sağlık Akad Kastamonu* 2022;7(2):300-13. <https://doi.org/10.25279/sak.795110>
8. Ahorsu DK, Lin CY, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. The fear of COVID-19 scale: Development and initial validation. *Int J Ment Health Addict* 2022;20(3):1537-45. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>
9. Artan T, Meydan S, Irmak HS. COVID-19 Korkusu Öleği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlilik ve güvenilirlik alışması. *Arch Heal Sci Res* 2021;8(2):117-23.
10. Wallace AS, Wannemuehler K, Bonsu G, Wardle M, Amponsah-achiano K, Dadzie JF, et al. Development of a valid and reliable scale to assess parents' beliefs and attitudes about childhood vaccines and their association with vaccination uptake and delay in Ghana. *Vaccine* 2019;37(6):848-56. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2018.12.055>
11. Ceylan SS, Erdoğan , Turan T, Ergin A, Akçay G. Aşı tutumları ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klin Pediatr* 2021;30(1):31-7. <https://doi.org/10.5336/pediatr.2020-77545>
12. Başkaya E, Kaya . Bireylerin aşılarla yönelik tutumları üzerine COVID-19 korkusunun etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Derg* 2023;16(1):27-38. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.1013479>
13. Pan F, Zhao H, Nicholas S, Maitland E, Liu R, Hou Q. Parents' decisions to vaccinate children against COVID-19: A scoping review. *Vaccines* 2021;9(12):1-25. <https://doi.org/10.3390/vaccines9121476>
14. Kurt H. Pandemi sürecinde annelerin Koronavirüs hastalığı korkusu ve anne-ocuk iletişimi. *Psikiyatr Guncel Yaklaşımlar* 2021;13(Ek 1):245-56. <https://doi.org/10.18863/pgy.971643>
15. Wang C, Riyu P, Xiaoyang W, Yilin T, Linkang X, Cyrus SH, et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 Coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int J Environ Res Public Health* 2020;17(5):1-25. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
16. Qiu J, Shen B, Zhao M, Wang Z, Xie B, Xu Y. A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *Gen Psychiatry* 2020;33(2):1-4. <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>
17. Martínez-Iorca A, Dolores M, Armesilla C, Latorre JM, Criado-álvarez JJ. The fear of COVID-19 scale: Validation in Spanish university students Manuela. *Psychiatry Res* 2020;293:113350. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113350>
18. Reznik A, Gritsenko V, Konstantinov V, Khamenka N, Isralowitz R. COVID-19 fear in Eastern Europe: Validation of the fear of COVID-19 scale. *Int J Ment Health Addict* 2021;19(5):1903-8. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00283-3>
19. McElfish PA, Willis DE, Shah SK, Bryant-Moore K, Rojo MO, Selig JP. Sociodemographic determinants of COVID-19 vaccine hesitancy, fear of infection, and protection self-efficacy. *J Prim Care Community Heal* 2021;12:1-7. <https://doi.org/10.1177/21501327211040746>
20. Willis DE, Andersen JA, Bryant-Moore K, Selig JP, Long CR, Felix HC, et al. COVID-19 vaccine hesitancy: Race/ethnicity, trust, and fear. *Clin Transl Sci* 2021;14(6):2200-7. <https://doi.org/10.1111/cts.13077>
21. Kuzlu Ayyıldız T, Demirci E, Kocabıyık M, Topan A, Kurt A. Parents' opinions about having their children vaccinated against COVID-19. *J Pediatr Infect* 2022;16(1):20-6. <https://doi.org/10.5578/ced.20229903>
22. Kerekes S, Ji M, Shih SF, Chang HY, Harapan H, Rajamoorthy Y, et al. Differential effect of vaccine effectiveness and safety on COVID-19 vaccine acceptance across socioeconomic groups in an international sample. *Vaccines* 2021;9(9):1-10. <https://doi.org/10.3390/vaccines9091010>
23. Kaplan RM, Milstein A. Influence of a COVID-19 vaccine's effectiveness and safety profile on vaccination acceptance. *Proc Natl Acad Sci USA* 2021;118(10):e2021726118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2021726118>
24. Saeed BQ, Al-Shahrabi R, Alhaj SS, Alkorkhardi ZM, Adrees AO. Side effects and perceptions following Sinopharm COVID-19 vaccination. *Int J Infect Dis* 2021;111:219-26. <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2021.08.013>
25. Sprent J, King C. COVID-19 vaccine side effects: The positives about feeling bad. *Sci Immunol* 2021;6(60):1-4. <https://doi.org/10.1126/sciimmunol.abj9256>

26. Westrupp EM, Karantzas G, Macdonald JA, Olive L, Youssef G, Greenwood CJ, et al. Study protocol for the COVID-19 pandemic adjustment survey (CPAS): A longitudinal study of Australian parents of a child 0-18 years. *Front Psychiatry* 2020;11(August):1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.555750>
27. Erem E, Kışlal FM. Ebeveynlerin çocuklarda COVID-19 aşısı konusundaki bilgi düzeyi ve tutumu: Tek merkezli bir anket çalışması. *J Med Palliat Care* 2022;3(3):254-62. <https://doi.org/10.47582/jompac.1168273>
28. Aldakhil H, Albedah N, Alturaiki N, Alajlan R, Abusalih H. Vaccine hesitancy towards childhood immunizations as a predictor of mothers' intention to vaccinate their children against COVID-19 in Saudi Arabia. *J Infect Public Health* 2021;14(10):1497-504. <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2021.08.028>
29. Evans S, Klas A, Mikocka-Walus A, German B, Rogers GD, Ling M, et al. "Poison" or "protection"? A mixed methods exploration of Australian parents' COVID-19 vaccination intentions. *J Psychosom Res* 2021;150(September):110626. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2021.110626>
30. Sudharsanan N, Favaretti C, Hachaturyan V, Bärnighausen T, Vandormael A. Effects of side-effect risk framing strategies on COVID-19 vaccine intentions: A randomized controlled trial. *Elife* 2022;11:e78765. <https://doi.org/10.7554/eLife.78765>
31. Türkteviz H, Ünal Ö. COVID-19 korkusunun aşı tutumuna etkisinde bilgi arama davranışının ve aşı bilgisi inancının aracı rolü. *Balıkesir Sağlık Bilim Derg* 2021;10(3):367-78. <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.955464>